

(/)

🏠 (/) > Besættelsen (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen>)

> Bøger (<http://www.historie-online.dk/boger>)

> Anmeldelser (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5>) > Var neutralitet umoralsk?

← **Forrige artikel** (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen/bombemaal-shellhuset>)

Var neutralitet umoralsk?

Kategori: Anmeldelser

Visninger: 2549

Del artikel: **f** (<https://www.facebook.com/sharer/sharer.php?u=http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen/var-neutralitet-umoralsk>) **t**

(<https://twitter.com/home?status=>. Aktiviteten kan ses på <http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen/var-neutralitet-umoralsk>) **in**

(<http://www.linkedin.com/shareArticle?mini=true&url=http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen/var-neutralitet-umoralsk&title=>)

Vilhelm Topsøe

Var neutralitet umoralsk? Besættelsestidens politiske og moralske historie

Forlaget Underskoven. 2020. 171 sider. 174,95 kr.

Af Kresten Søe

Moralen i neutralitet kontra modstand

Samarbejdspolitikken under Besættelsen er pt. et hot emne i bogudgivelserne. Efter Per Stig Møller: "Sommeren '45" udkommer således nu fx Niels Wium Olesen: "Modstand" og nærværende bog: "Var neutralitet umoralsk".

Hos Vilhelm Topsøe står samarbejdspolitikken som en videreførelse af Danmarks neutralitet. Ligesom Per Stig Møller afviser Topsøe, at mytedannelsen med at samarbejdet op til august 1943 reelt var en skjult elastisk modstandspolitik, der kunne favne alle under modstandsparaplyen. I stedet trækker han rødderne i samarbejdspolitikken til Danmarks århundredegamle neutralitet, som den havde givet sig udtryk før 1. Verdenskrig og op til 9. april. Altså en slags opretholdelse af neutralitet mellem de stridende stormagter, selv om landet var besat af Nazi-Tyskland. Som modsætning til neutralitetspolitikken stod så den aktive modstand, der defineres som en stillingstagen efter Christmas Møllers radiobudskab september 1942. Et budskab, som var et opgør med samarbejdspolitikken under tesen, at ingen kunne stå som neutral i denne krig, der var et opgør mellem godt og ondt. Argumentet for neutraliteten hentes fra folkeretseksperten Georg Cohn, som i en disputats i 1937 forsvarede neutralitet som det ultimative moralske og retlige bud i så vidt muligt at holde landets egen befolkning uden for krigen og det deraf følgende massedrab. Topsøe afstår dog fra at udpege hverken det ene eller andet synspunkt som det "rigtige", idet det for ham kun er et emne, der kan afgøres på det personlige plan. I stedet ønsker han med bogen at sætte neutraliteten i fokus som en "glemt" rød tråd gennem besættelsestidens politiske og moralske historie.

Bringer læseren kritisk i spil

Selv om forfatteren indledningsvis afstår fra at fremhæve det ene eller det andet synspunkt som rigtigt, så er det qua bogens titel udlægningen af baggrunden bag samarbejds/neutralitetspolitikken, der sammenholdt med en alternativ hård besættelse med decideret krigsdeltagelse, som er primær i bogens kronologiske gennemgang af besættelseshistorien.

Den historiske gennemgang er engagerende og letlæselig og bringer en række ganske interessante aspekter i fokus. Fremstillingen bringer også læseren kritisk i spil, men enderne bøjes ind imellem en del for at kunne nå sammen.

Til eksempel: Set med analyserende nutidsbriller kan tilliden til de tyske løfters validitet og interesser sagtens mobiliseres som grundlag for neutralitetspolitikken. Men havde man i samtidsituationen den samme vished? Og med hensyn til fx den danske landsbrugseksports værdi for værnemagten, og hvor mange ressourcer Tyskland kunne spare ved at opretholde fred og ro i Danmark i forhold til fx Norge? Ingen af disse elementer var åbenbare i den umiddelbare samtid. Her var erfaringerne jo kun løftebrud på løftebrud fra tysk side siden München-aftalen. Og hvad fx med selve besættelsen, der var et brud på ikke-angrebspagten med Danmark fra så sent som maj 1939!

Også andre steder kniber det med at holde vurderingens præmisser helt inden for det samtidsperspektiv, hvor de danske politiske beslutninger reelt skulle træffes. Her tænkes fx på en mere tilbundsående samtidsvurdering af pålideligheden af Werner Bests strategi, holdning og beslutninger.

Bogens observation af befolkningens brede grundlæggende neutrale holdning langt op gennem besættelsen er dog bestemt ramt på kornet. Det samme gælder for Topsøes skarpe iagttagelse, at netop denne holdning (at man stadig foretrak neutraliteten) faktisk gennemsyrede opinionen langt op i

eftertiden også under NATO medlemskabet.

Topsøe kommer som Per Stig Møller også ind på, at sammensmeltningen af modstandskampen og samarbejdspolitikken var en myte, der blev skabt af bekvemmelighedsårsager af politikerne. En myte som tjente som en bekvem moralsk undskyldning for både pressen og flertallet for ikke at have bekæmpet tyskerne.

Neutralitet og samarbejde i stedet for krig

Bogens hovedtese er, at Danmark ved at acceptere den tyske besættelse kunne bevare sin neutralitet på et vist niveau med hær og flåde, egen administration og regering og samtidigt undgå at stå som tysk allieret. En tese som Topsøe understøtter med henvisning til, at England tilsyneladende accepterede den nye danske status som neutralt tyskbesat land på dette grundlag. På mange måder er Topsøe overbevisende i sine analyser og giver samarbejdspolitikken nye interessante vinkler, men for undertegnede sker argumentationen på et vel løst grundlag.

Flere steder hævdes det således som hovedargument, at man ved neutralitetspolitikken undgik, at danske blev indkaldt og sendt i kamp for Tyskland. Som eksempel henvises her til Alsace Lorraine, men Alsace Lorraine var fra 1940 genindlemmet som rigstysk område og derfor ikke desangående et sammenligneligt besat land. End ikke i det besatte Norge, som havde den nazistisk Quisling regering, skete disse potentielle generelle tvangsindkaldelser til den tyske krigsførelse.

Faktuelle unøjagtigheder

Bogen rummer her flere faktuelle unøjagtigheder. Fx besatte Tyskland ikke Rumænien og Bulgarien. Disse lande var ikke besatte men tysk-allierede under krigen, ligesom rumænerne ikke var slaver. Polens delinger omfattede ikke Tyskland, Rusland og Sverige men var primært et tremagtsprojekt mellem stormagterne Tyskland, Rusland og Østrig-Ungarn. Herhjemme gengives i omtalen af angrebet på Shellhuset igen den fejlslagne myte, at englænderne bombede de nederste etager for at skåne de fangne modstandsfolk under taget. Bombningen fra lav højde var nødvendig for overhovedet at ramme blot rimeligt præcist, og et påstået hensyn til fangerne var derfor ikke skyld i katastrofen på den franske skole. Omkring Werner Best taler Topsøes juridiske baggrund for mig vel meget. Jeg har her svært ved at tilslutte mig tilfredsheden med, at den kyniske SS-obergruppenführer efterfølgende fik en retfærdig dansk rettergang på baggrund af, at det end ikke nævnes, at han i samme åndedrag helt slap for tiltale for sin hovedrolle i 13.000 franske jøders deportation til og død i Auschwitz.

Primært en debatbog

Topsøe anfører selv i bogens efterskrift, at han har udeladt noter, og læseren derfor mange steder må tro ham på ordet. Dette moment er for undertegnede med til at skubbe bogen over i debatgenren. Et moment Topsøe jo netop også selv pointerer ved under indledningen at anføre, at spørgsmålet om, hvad der er moralsk rigtigt eller forkert kun kan afgøres af den enkelte.

Svaret på bogtitlens spørgsmål: "Var neutralitet umoralsk?" er derfor som tidligere nævnt op til læseren selv.

En historisk debatbogs vigtigste funktion er netop, at den engagerer læseren og bringer hans holdninger i spil. Det er i bogen lykkedes på en sober måde at sætte en interessant vinkel på besættelseshistorien og dens samspil mellem moral og holdninger kontra et bredere ansvar og konsekvens. Her ligger sideløbende med en lettilgængelig levendegørelse af historien Topsøes bogs primære værdi.

[Historie-online.dk, den 7. april 2020]